

Storgatan i Trorsjö på 1920-talet

Efterföljande bilder och anteckningar om hus av olika sorter och olika funktion vid Storgatan i Norsjö på tjugo-talet och tidigare vill ge en bild av hur samhället har förändrats. Anteckningarna är i en del fall tagna ur gamla tidningsreportage och andra anteckningar om vissa byggnader, i övrigt är det äldre personer som har minnen av hur det såg ut längst Storgatan (vägen) genom samhället när de var unga. Ibland kan minnesbilden ha bleknat, så att det inte till hundra procent är riktigt, men vi har gjort så gott vi kunnat att ge en sann bild av hur det sett ut innan de gamla husen revs. Det har visat sig svårt att få fram bilder på en del hus som man gärna hade velat ha med, bland annat var det många som hade jordbruk och då även ladugårdar inne på gården, i anslutning till affärernas magasin byggnader var i regel även ett stall, dels hade dom själva nån häst och så skulle kunderna kunna ställa in sina hästar medan de uträttade sina ärenden. Det fanns också stora möjligheter att få sig en kopp kaffe innan hemresan, en tid var det inte mindre än elva kafeén i samhället. Från öster räknat var det Lydia Björks Café, Norsjö gästgiveri, Finnbergs bageri och Café. Signe Lundströms Café, Teckla Lindqvist "nattcafé," det var väster om och alldeles intill nuvarande Inlandia, Tilda Perssons Café, Central-Cafeét. Sjöströms Café och bageri, Hugo Lidens Café, Anderssons bageri och Café vid Kusforsvägen norr om där posten nu är. Som synes har bilden av samhället förändrats på en mansålder, i vår ungdom var det en sensation att få se en bil, nu är det en lika stor sensation att få se en häst, i synnerhet om hästen drar ett lass, mindre om det sitter en flicka i sadeln på en ridhäst.

Materialet har arbetats fram och sammanställts av
Bror Sjöstedt Norsjö.

Norsjö som sedan senare delen av fjortonhundratalet haft fast bosättning, har alltid varit delad i två delar. Nölbyn och Sörbyn. Till en början ungefär lika stora. Sörbyn kom en period på 1800-talet att vara centrum under den tid kyrkan var på Näset, då fanns torg och marknadsplats, skola, tingshus och gästgiveri i Sörbyn.

Vid 1800-talets slut kom Norsjö by att öka i betydelse som handelsort och som centrum för socknen. Då flyttades bebyggelsen till vägen genom byn. Där byggdes 1879 nytt tingshus, 1896 sjukstuga och strax efter sekelskiftet folkskola. 1909 var det så dags att flytta kyrkan från Näset till den plats där den nu står. Affärshuset byggdes vid det som nu är storgatan.

Fram till 1920-talet kan man ej tala om gata genom Norsjö by. Det var en väg med diken på båda sidor och på en del ställen trätrottoar samt staket framför gårdarna. på vintrarna när det plogades och snövallarna blev stora, blev vägen ännu smalare. Nu 1989 är gatan asfalterad, likaså trottoarerna och cykelbana som finns på ena sidan gatan från Kälen=Algots i öster, till Lidéns väg i väster.

Vem bodde var? efter storgatan före 1930. Vi skall försöka reda ut det med hjälp av karta och kyrkböcker/mantalslängder.

Fastighets-
beteckning

ÄGARE/BRUKARE

- Kälen Nr:1 Bondgården Kälen ägdes och brukades av Algot From, sedan av John Sundström. Byggnaderna flyttades när textilföretaget Algots fabrik byggdes där.
- Kälen 3:1 Nr:2 Småbrukare Karl Nyström. Ridklubben har nu sin verksamhet där
- 8:35 Nr:3 Anders Henriksson, bostadshuset revs 1988
- Stormyra Nr:4 Johannes Prokopinen/Nyqvist
- Karlhem 3 Nr:5 Lydia Björk, Cafe Karlshem, är rivet
- Gretehill Nr:6 Bernhard Persson
- Nr:7 Elvira From, dotter till soldat 64 From. Nu Bengt Eriksson
- 1:45 Nr:8 Axel Bergmark, sedan mågen Rudolf Lundgren
- Handsgård Nr:9 Herman Enberg
- 12: Nr:10 Sjukstuga byggd 1896 nyttjades som sjukstuga till 1949 och sedan ett antal år som vårdhem innan den revs i början av 1970 talet.
- 12:16 Nr:11 "Länsmansbacken" uppförd av S.A Andersson (bebotts av bland andra, Löqvist, Skog och Oskar Halleborg. Huset är rivet och på tomten är nu en kiosk
- 12:14 Nr:12 Folkskolan. Byggd i början av 1900, revs på 1970-talet
- 12:30 Nr:13 Arvid Nordström
- 8:60 Nr:14 Albin Svahn, på den tomten står nu Sören Lidéns hus, inne på gården f.d Erik Lundbergs smedja. Nr:16
- 12:11 Nr:15 Gästis. Familjen Västerlund, bensinstation på norra sidan vägen
- 12:17 Nr:17 C.E Wallin, stora magasin inne på gården med bostäder e, tr. nu Norsjö bilfrakt.
- 8:63 Nr:18 Linders, bostadshus på södra sidan vägen och ladugård på norra.
- 12:10 Nr:19 Harald Westerlund, huset står kvar.
- 12: Nr:20 P.O Finnberg, stora byggnader inne på gården, snickeri, bostäder och ladugård.
- 12:26 Nr:21 Hanna Byström sedan Karl Ulfhjelms, flyttad till skolgatan
- 12: Nr:22 Arrest, revs 1958
- 12: Nr:23 Tingshuset byggdes 1879, nu kulturhus
- 11:53 Nr:24 Tekla Lindqvist, natt-cafe senare bostadshus, revs 1988

Fastighets-
beteckning

Ägare/brukare

11:11	Nr:25	Fjärdingsman Elof Dahlqvist
11:	Nr:26	Biograflokal
11:30	Nr:27	Signe Lundströms Cafe
11:22	Nr:28	Karl Brandt Guldsmed, nu Aspgren el.
11:5	Nr:29	Algot Östlund, flyttad till skolgatan 1972
11:17	Nr:30	Artur Sjöström. Smed
11:18	Nr:31	Tilda Perssons Café
11:31	Nr:32	August Lindberg (sedan N.O Karlsson och Lundbergs sport
11:35	Nr:33	Ragnar Lindgren. Huset nu flyttat till hembygdsområdet och är skidmuseum
11:7	Nr:34	August Norèn
11:6	Nr:35	Alenius Handelshus, magasin på gårdssidan bensinmack på framsidan
11:	Nr:36	O.A Östers hus (inrymde Centralcafe, även en tid mat- servering sedan glasmästeri och skoaffär)
11:20	Nr:37	Folkets Hus. ödelades av brand i början av 1920-talet
11:	Nr:38	Slakteriaffär
5:66	Nr:39	Skogsinspektör Ludvig Lidström
5:32	Nr:40	August Norbergs.affär, stora magasin och stall inne på gården
10:20	Nr:41	Olof Lundström
5:20	Nr:42	Oskar Norbergs. Herrekipering och skoaffär
10:20	Nr:43	Edenströms
5:31	Nr:44	Sävenäshuset, flyttad öster om posten
10:45	Nr:45	Konsum
10:	Nr:46	Handelsbanken
5:33	Nr:47	Apotekshuset
10:29	Nr:48	Steinwalls Järnhandel
10:11	Nr:49	Bogren/Lindblom
5:41	Nr:50	Missionshuset
5:73	Nr:51	Veterinär Lärner (huset står kvar helt oförändrat ägare: Anna Johansson)

Fastighets-
beteckning

Ägare/brukare

10:2	Nr:52	Anna-Lena Lidén huset ombyggt 1948
8:	Nr:53	Kyrkan invigd 1917
6:4	Nr:54	Jonas Ekman
6:4	Nr:55	Fina Holmqvist
6:16	Nr:56	E.A Lidéns Bokhandel, huset ombyggt
6:10	Nr:57	Karl Sjöström Café-bageri
6:3	Nr:58	Klockargården. Poststation
6:3	Nr:59	Hugo Lidén Café
6:13	Nr:60	Prästgården ombyggd 1950
6:2	Nr:61	J.E Lidén, eldhärjad 1930 ny gård på samma plats.äg:K;J Lidén.

STORGATAN I NORSJÖ PÅ 1920-TALET

Låt oss göra en promenad längs Storgatan i Norsjö och påminna oss hur det såg ut ifråga om bebyggelse på båda sidor av gatan på 1920-talet.

Vi startar promenaden vid Tjörn där Algot From har sin gård på norra sidan av gatan. Nu vet vi att på samma plats har lokaler uppförts för Algots textilindustri. Algot Froms gård ses på bild 1.

På motsatta sidan av gatan bor Kalle Nyström och Johan Lindström. Johan, som nu på 1920-talet är cykelreparatör, flyttade senare till Skråmträsk.

Nästa gård på södra sidan av gatan bebos av Anders Henriksson och därnäst av Johannes (Janne) Prokopiner/Nyqvist.

Norra sidan av gatan är här på en längre sträcka obebyggd, med undantag för två småhus som ägs av Steninge-Sara och Gustava kallad Grop-Stava. Om vi åter ser på södra sidan av gatan finns Kalle Nordqvists gård närmast. Gården förvärvades av Filadelfia som en tid haft den som möteslokal, men har senare sålt till Lydia Björk som har pensionat där.

På nästa fastighet bor Gotthard Svahn (nr 5) och därnäst brandvakten From. Sedan finns Axel Bergmarks gård (nr 6) och Anders Edvard Holmlunds gård (nr 9). Holmlund är vid denna tid pastor i missionsförsamlingen. Sjukstugan (bild 10) markeras på kartan som fastighet 10. Länsmansbacken (nr 11) har bebyggts av bagare S A Andersson, men nu på 1920-talet bor konstnär Oskar Halleborg bördig från Råggård i Dalsland på fastigheten.

Namnet "länsmansbacken" kommer av att länsman Carl Löfkvist och länsman Arvid Skogh tidigare bott där.

Här har vi nu åter bebyggelse på norra sidan gatan. Först J A Norströms gård (bild 13) sedan en gård uppförd av Klas Ulfhjelms.

Efter hans frånfälle har änkan, Selma f Grahn, gift sig med Albin Svahn. Selma har modeaffär och begravningsbyrå på gården.

Åter till södra sidan gatan där vi ser folkskolan (nr 12) byggd 1903? Över skolgården och nedom sjukstugan rinner starkt förorenat vatten i ett öppet dike. Diket, som tillkommit vid s.k kronodikningens tid har sin upprinnelse i trakten av prästgården i västra delen av samhället. Denna "avloppskanal" från samhället utgjorde under lång tid en stor sanitär olägenhet.

Åter till vår promenad. Vi ser nu på södra sidan hotell Gästis (bild 15) Byggnaden hitflyttad från Sörbyn. Ett ägarskifte ägde rum 1925, då Karl Westerlund överlät till sina barn att driva hotellet.

På norra sidan gatan har G stav Westerlund placerat en bensinmack och på fastighet 17 har köpman N J Schelin sin skoaffär och garveri. I slutet av 1920-talet sålde Schelin till handlanden C E Wallin, men behöll plats för sin skobutik på gården.

På södra sidan, fastighet 18, bor familjen Linder, som på norra sidan gatan har ladugård och uthus. Bild 18 visar Linders gård.

Harald Westerlund bor på fastighet 19 på södra sidan gatan och på norra sidan har Eva Finnberg sitt bageri.

På norra sidan finns sedan ett obebyggt och kärrliknande område.

I västra delen av området har smeden Nordlund sin smedja.

Norr om det obebyggda området - sedemera torget i Norsjö ser vi Tekla Lindqvists kafé och i nordvästra delen Elof Dahlqvists gård. För gångtrafiken har man lagt ut spänger för att folk ska kunna ta sig fram torrskodda.

Åter till gatans södra sida där Hanna Biströms gård har nr 21. På fastighet 22 finns arrestlokalen, en byggnad som inte utgjorde någon riktigt säker förvaringsplats. Flera som sattes in i arrestlokalen lyckades ta sig ut utan större svårigheter.

Så ser vi tingshuset på fastighet 23. I tingshusets övre våning inryms vid denna tid bostad åt provinsialläkaren.

Nära intill tingshuset ser vi samhällets biograf, byggt 1918 (bild 26) och på fastighet 27 finns Signe Lundströms kafe.

Närmast där intill Karl Brandts gård (bild 28.)

På norra sidan gatan finns Artur Sjöströms smedja, en bit från vägen (fastighet 30) Tilda Perssons Kafé (nr 31) och August Lindbergs gård (bild 32).

Ett gårdsområde ser vi en bit från gatan på södra sidan. Där bor Ragnar Lindgren med sin familj. Bostadsbyggnaden har anrik historia bland annat som skollokal. Gården har nr 33.

På samma sida bor August Norén på fastighet 34 och sedan finns Alenius handelshus (nr 35). Handelshuset finns med på bild 37.

Inne på gårdsområdet finns en stor uthuslänga och väster om affärslokalen finns en bensinmack.

Närmast väster om Alenius finns en slakterilokal som hyrts av slaktare Oskar Johansson, fastighet 38, som också finns med på bild 37.

På norra sidan gatan på fastighet 36 finns O A Östers gård som inrymmer centralkafé och en tid även matservering.

Nästa byggnad på norra sidan av gatan är Folkets Hus (bild 37) Där inryms bland annat kafé. Byggnaden förstördes av brand 1926.

På samma fastighet finns en magasinbyggnad inne på gården. Den ombyggdes senare till danslokal.

På fastighet 39 på södra sidan gatan ser vi skogsinspektör Ludvig Lidströms bostadshus, uppfört av Levi Lindqvist. Gården finns med på bild 37.

Handlanden August Norberg har sin fastighet nr 40 på norra sidan gatan och på fastighet 42 där garvare Marklund tidigare bott har nu köpman Oskar Norberg sin affär.

Vi ser åter mot gatans södra sida och ser söder om Ludvig Lidströms gård en gård som bebos av Olof Lundström (fastighet 41). Närmast där intill bor familjen Edenström (nr 43).

På norra sidan finns Sävenäshuset (bild 44), Det är ett hus med

kontors och bostadslägenheter uppfört vid sekelskiftet för personal anställd hos Sävenäs AB.

Konsum har sin affärslokal på södra sidan gatan (nr 45) och sedan finns på samma sida Handelsbankens lokaler (nr 46). Lokalerna finns med på gatubild 48.

Steinwalls affärslokaler finns också på södra sidan gatan, medan Apotekshuset finns på norra sidan. Båda dessa byggnader syns också på bild 48.

På rätt stort avstånd från gatan syns på södra sidan två bondgårdar ägda av familjerna Bogren och Lindblom.

Missionshuset (bild 50) finns på norra sidan gatan och närmast där-
intill en bostadsfastighet uppförd av Örvikens bolag. Nu på 1920-
talet bebos fastigheten av veterinär C H Lexner.

Åter till gatans södra sida där Konrad Lidén har sin gård, nr 52.

Därnäst ser vi kyrkan uppförd 1917.

På fastighet 56 finns A E Lidéns Bok och Pappershandel och på fastighet 57 Sjöströms kafé (bild 57)

Fastighet 59 är Hugo Lidéns gård, där även Kafé inryms. Mitt emot på södra sidan gatan (fastighet 58) bor Hjalmar Lidén. I hans fastighet inryms postens lokaler.

Prästgården på fastighet 60 byggdes omkring 1920 och inrymmer förutom kyrkoherdens bostad även lokal för pastorsexpedition.

Fastigheten nr 61 bebos av Janne Lidén med familj.

Vi har nu på vår promenad nått västra delen av samhället och har fått en god bild av hur Norsjö såg ut på 1920-talet.

Bengt Lidström berättar och Emil Brännström skriver.

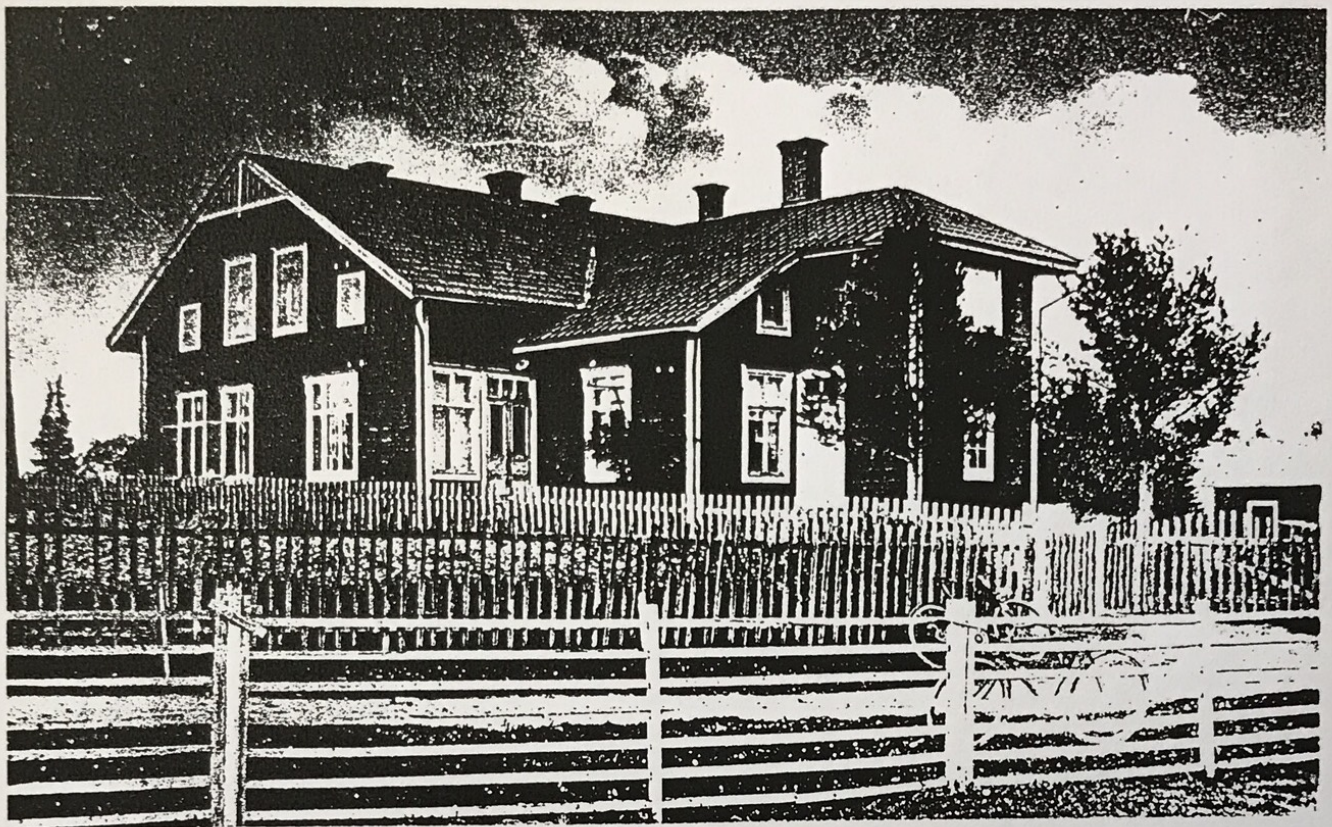
Nr: 1 Tjörn

Där den så kallade Algots fabriken nu är, var på 1900-talet en bondgård. Dåvarande bonden hette Algot From och han hade ett betydande jordbruk men sysslade även med timmerkörning vintertid. När Algots i Borås skulle starta TK industri i Norsjö såldes fastigheten till industrimark och bostadshusen flyttades, det äldsta till Holktjärn (Gråberg) och det nyare till Solvändan 1.

Nr: 5

Lydia Björks Café senare matservering pensionat Karlshem.

Sjukstugan

Nr:10 Sjukstugan

Norsjö sjukstuga stod vid södra delen av nuvarande vårdcentral. Sjukstugan byggdes 1896, sådan den såg ut på 1920-talet, som sjukstuga nyttjades den till 1949 sedan ett antal år som vårdhem innan den revs.

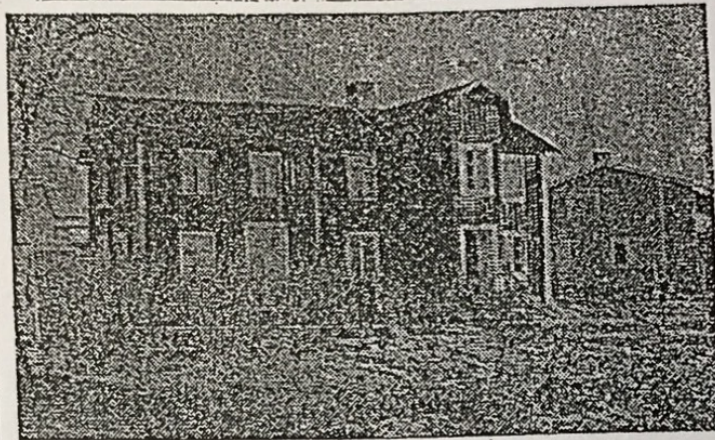
Nr:12 Folkskolan

Den gamla folkskolan var söder om Storgatan, nedanför där barndaghemmet nu är. Skolhuset var byggt 1903 och användes som skollokal till i slutet av 1950-talet. Huset revs i mitten av 1970-talet. Det hade sista tiden använts för olika ändamål. Bland annat användes lokalerna av omsorgsstyrelsen som sysselsättningshem för utvecklingsstörda.

Nr:13 Arvid Nordström

Den gamla Nordströmsgården stod på norra sidan av storgatan och öster om Risvägen. När stugan byggdes där på backen är ej känt men i senare delen av 1800-talet bodde där ett par. Finn-Mattsson och Gustava, (Stava) senare en finska som varit sköterska i hemlandet, hon tog emot och masserade folk mot en ersättning av 75 öre, det var många som besökte henne i detta ärende. Även en bagare från Skellefteå som hette Lindberg har en tid haft sitt bageri i stugan. Skräddarmäst: A.E berglund startade sitt skrädderi där i slutet av 1800-talet innan han flyttade till Sörbyn. I stugan bosatte sig slutligen inspektör J.B Nordström med sin familj.

Den gamla Ulfhjelms gården stod på gatans norra sida, ungefär där Sören Lidéns hus står. I äldre tid var denna gård en bland de större och märkligaste, de var en bondgård men inte bara det, den inrymde även en handelsbod och sista tiden en modeaffär och begravningsbyrå som drevs av fru Selma Ulfhjälmsvahn.

Inne på gården står fortfarande det hus där Erik Lundberg drev sin smidesverkstad

Nr: 15 Gästis

Gästgiverirörelsen i Norsjö började i Sörbyn under den tid då Sörbyn hade mer prägel av att vara centrum i Norsjö.

Gästgiveri och skjutsstation ägdes av "Gammel-Björken" och "Gammel-Grahn" mellan vilka gårdar gästgiverirörelsen ambulerade.

Den som tydligen lade grunden till det som senare blev hotell.

Gästis i norra by var C:H Westerlund, måg till Björk i Sörbyn

Vid C.H Westerlunds frånfälle kom hans änka att driva rörelsen

en tid innan sonen Elof Westerlund övertog Hotellrörelsen och

fortsatte till 1912 då hans broder Karl Westerlund blev hotell-

ägare och ledde rörelsen till sin död 1925, då hans barn övertog
vårdskapet.

1963 sålde de sista hotellägarna Westerlund Gästis till bygg-

mästare Bengt Lidström som i sin tur 1973 sålde fastigheten till

Kommunen. Alla de äldre byggnaderna är nu borta, endast den byggnad

som syskonen Westerlund byggde i slutet av 1930-talet står fort-

farande kvar på gästistomten. Huset används nu till allaktivitetslokal.

Nr: 17

Ett stycke väster om Gästis, på norra sidan gatan var Vallins diversehandel, typ lanthandel.

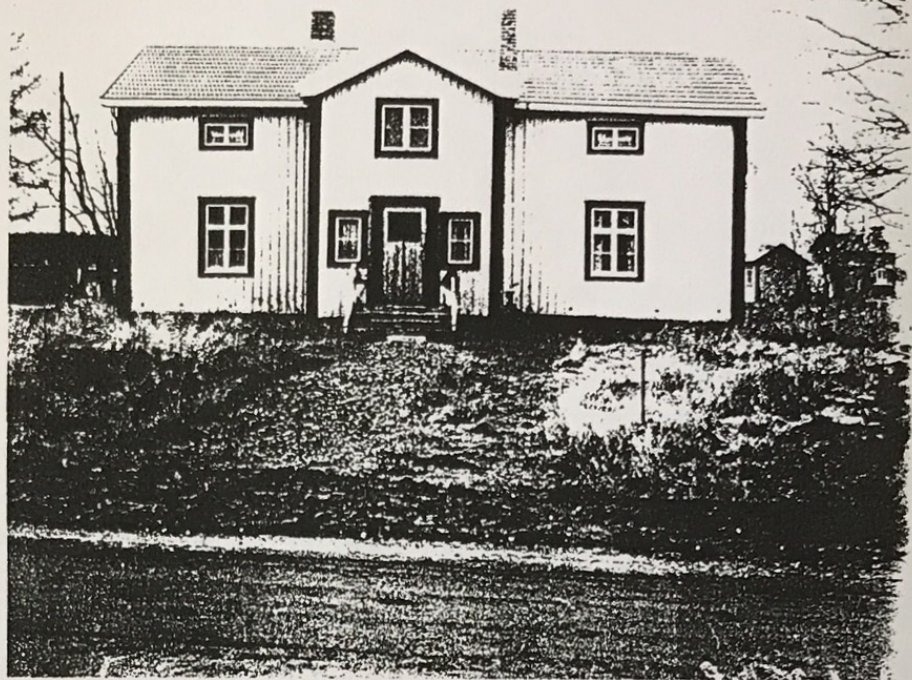
I ett hus inne på gården hade Schelin ett garveri och skohandel, i det huset var en tid senare ett snickari, men det förstördes av brand 1957. Huset som Vallin hade affär i är helt ombyggt och ägs nu av bilfrakt.

Nr: 37 Danslokal

När Folkets Hus förstördes av brand blev Norsjöborna utan danslokal en tid, men inte så länge. Norr om det nerbrunna huset, ungefär där parkeringen vid "Bagargränd" nu är var ett magasin, detta förvärvade Bengt Lidström och byggde ut och förstärkte och inredde till danslokal som han drev ett tjugotal år.

Viktor Linders hus
 stod på den tomt där
 Mo-Do nu har sitt hus.
 Linders mangårds-
 byggnad stod en bra bit
 från vägen och en
 mindre byggnad med
 gavel mot vägen.
 Det större huset
 eldhärjades 1953.
 Det andra revs.

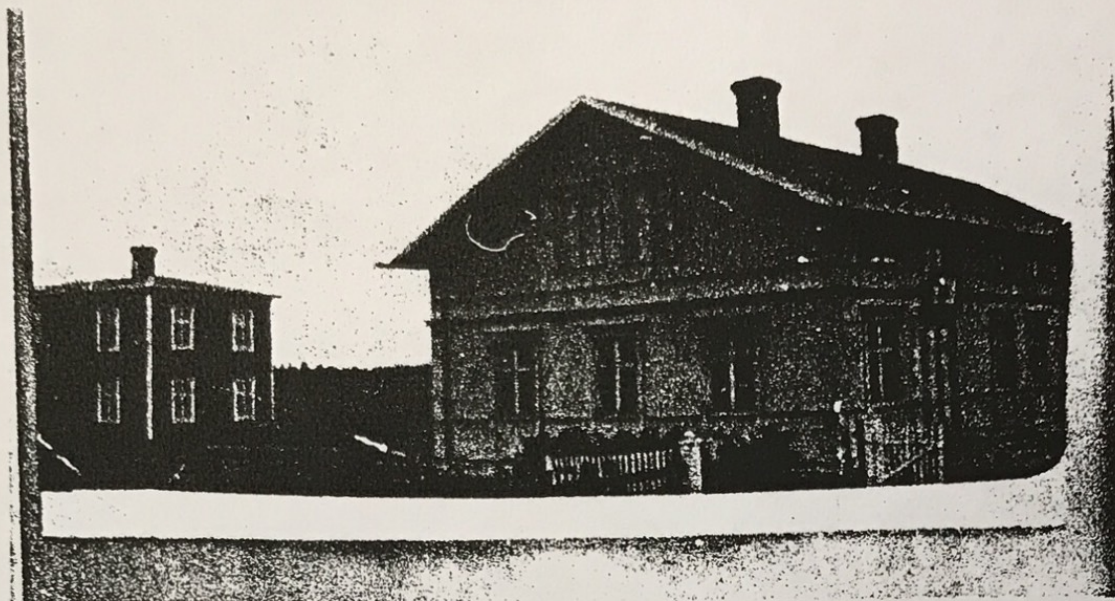

Huvudbyggnad Nr: 18

På norra sidan av vägen
 var ekonomibyggnaden med
 ladugård och andra
 lokaler.

Bagarstuga

Per Olov Finnbergs gård, här bodde "bagerska" fru Eva Finnberg som bedrev bageri och servering. Här firades bröllopfester och begravningar. Per Olov var snickare, bland annat tillverkade han orglar, han hade sin verkstad i den stora uthusbyggnaden som vi ser gaveln av till vänster på bilden. I den del vi ser var bostäder men längre bort var verkstad och även ladugård. Den stora byggnaden eldhärjades 1932. Nytt hus byggdes på samma tomt 1934 av mågen Johan Isaksson.

Tingshuset pryder fortfarande sin plats mitt i samhället, huset som uppfördes på 1870-talet har förutom att det varit tingslokal en längre tid, varit bostad för läkare. Övre våningen var inredd till bostad med ingång i dörren längst till vänster. Nu har husets framsida ombyggts och återfått sitt ursprungliga utseende. Sedan det blev slut med tingsförhandlingar i Norsjö nyttjas huset som musik och kulturhus.

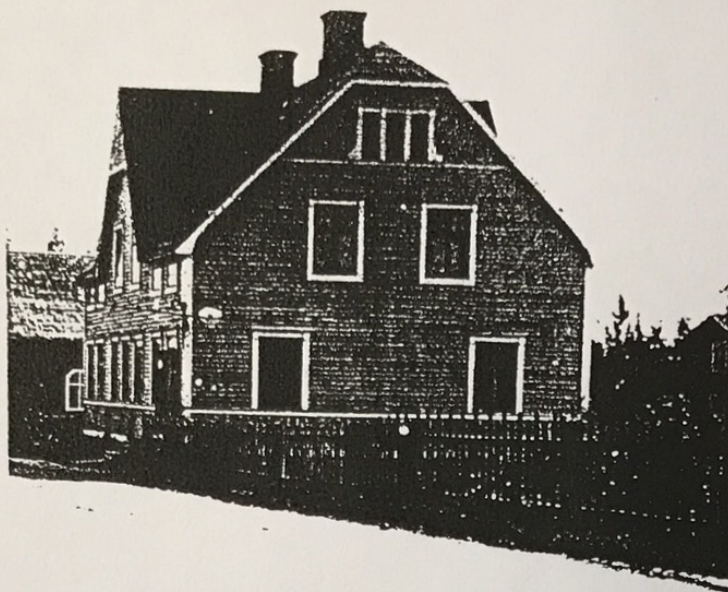

Nr:26 Biograflokal

Den Gamla "BION" stod på södra sidan Storgatan vid tingshustomtens västra gräns.

Det var tre företagsamma män som lät uppföra byggnaden. Karl Lindgren, Karl Brandt och Harald Westerlund. Dessa skötte också driften ett antal år, men sedan övertog byggmästare Bengt Lidström biografen som han, efter att ha företagit en del reparationer, drev tills han hade byggt den nya lokalen vid Rislidenvägen.

Sista tiden användes lokalen som nederlag för lantmanna.

Nr: 28 Karl Brandt

1915 lät Karl Brandt uppföra egen fastighet vid Storgatan. Brandt hade förut haft sin ur & guldsmedsaffär i förhyrda lokaler ett antal år men fick nu genom att han byggt eget både bostad och affär i eget hus.

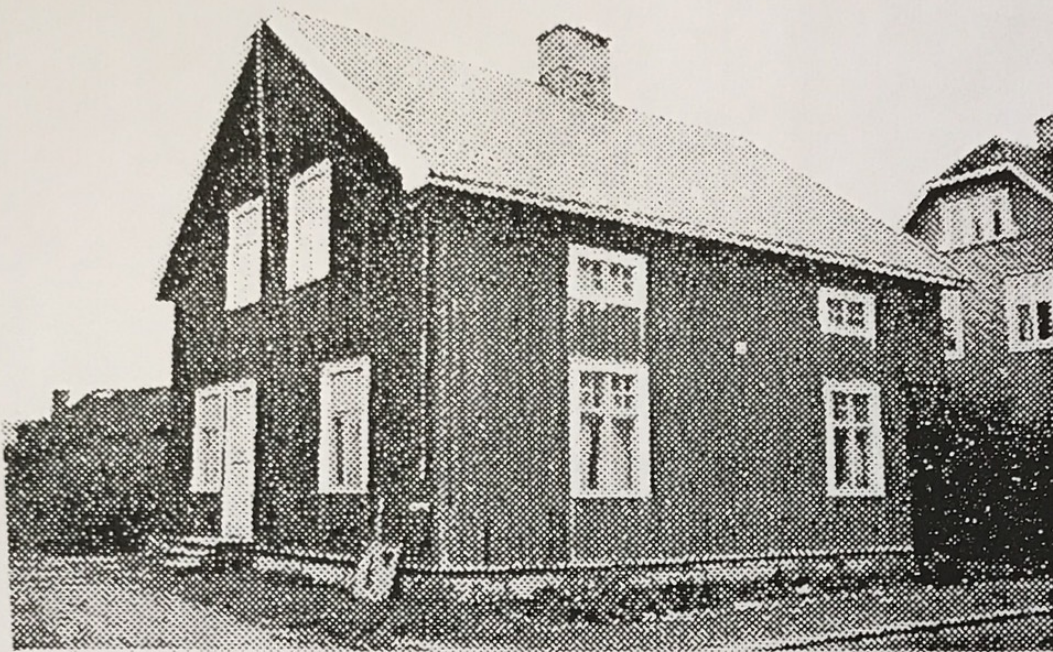
Förutom att där var ur & guldsmedsaffär var under många år även telefonväxel inrymd i denna fastighet.

Huset står fortfarande kvar men nu är sedan många år Asp-grens el. inrymd där.

Nr:29 Algot Östlund

Huset ägdes av skogsinspektör Algot Östlund, det inrymde utom bostadslägenheter kontor och även en modeaffär. 1972 flyttades huset till Skolgatan och inreddes till bostäder. På tomten där huset stått byggdes lokaler för Försäkringskassan och en affärslokal.

På södra sidan av gatan väster om den gamla bion var Signe Lundström/ Forsmarks. Signe drev där en tid Café med hembakat bröd, ingången till Cafét var på västra hörnet, huset revs i början av 1980-talet.

Nr: 31 Tilda Persson Cafe

Tilda Perssons Café stod på andra tomten öster om Åkargatan, efter det att Tilda dött var där olika hyresgäster innan hennes dotterdotter Gulli Ulfhjelm tog över och startade "Gullis Pensionat" som hon drev till 1969. Huset är rivet och på tomten är byggt ett hyreshus.

Nr:32 August Lindberg

En gatubild från femtio/sextio-talet. Östra hörnet Storgatan-Åkargatan på tjugotalet. August Lindbergs bostadshus senare ombyggt till affär (N.O Karlsson EL och sist Lundbergs sport och Radio). Huset flyttades till Badhusgatan

Nr:33

Ragnar Lindgrens hus stod vid skolgatan där nu biblioteket är.
Huset har en gång i tiden varit sockenstuga innan det flyttades
till den plats där det sedan stått. Nu är huset flyttat till
Hembygdsområdet och inretts till skidmuseum.

Nr: 35 Alenius Handelshus

Centrum i Norsjö innan Folkets hus brann. På gatans södra sida ser vi Alenius handelshus och bensinmack, senare var där blomsterhandel. Det lilla huset väster därom var slakteriaffär, huset längre bort var skogsinspektör Ludvig Lidströms. På norra sidan av gatan stod då Folkets Hus, på den tomten (brända tomten) står nu ett hus inrymmande kontor och bostäder.

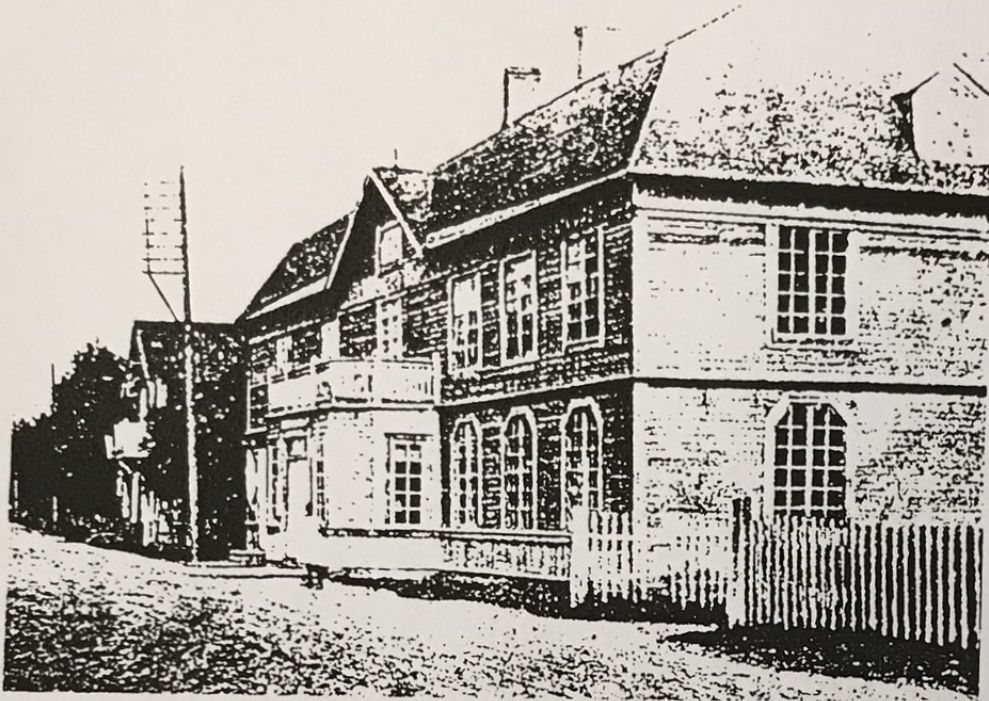

Nr: 36

Mitt i samhället, i hörnet Åkargatan- Storgatan var C A Östers hus, där inrymdes Centralcafeét som innehades av bland andra Kollberg, senare av Folke och Signe Finnberg, sedan blev Norbergs skoaffär flyttad dit. Huset förstördes av brand 1983 men 1984 uppfördes nytt hus av nuvarande ägaren Erikssons Glasmästeri. Bilden av huset är troligen taget någon "Storhelg" innan brända tomten var bebyggd, tälten var på den tomten.

Norsjö Brända tomten

37

Nr: 37 Folkets Hus

En större hyres och bostadsfastighet uppförd i början av 1900-talet i centrum av samhället, inrymde även en danslokal och kallades därför "Folkan" eller Folkets Hus. Förutom den rymliga danslokalen som upptog drygt hälften av nedre planet fanns där även ett Café. En kall vinterdag i början av 1920 ödelades denna stora byggnad av brand. Platsen där byggnaden stod har allt sedan dess kallats "Brända tomten" så har också det café som inrymdes i den byggnad som senare uppfördes på samma plats kallats.

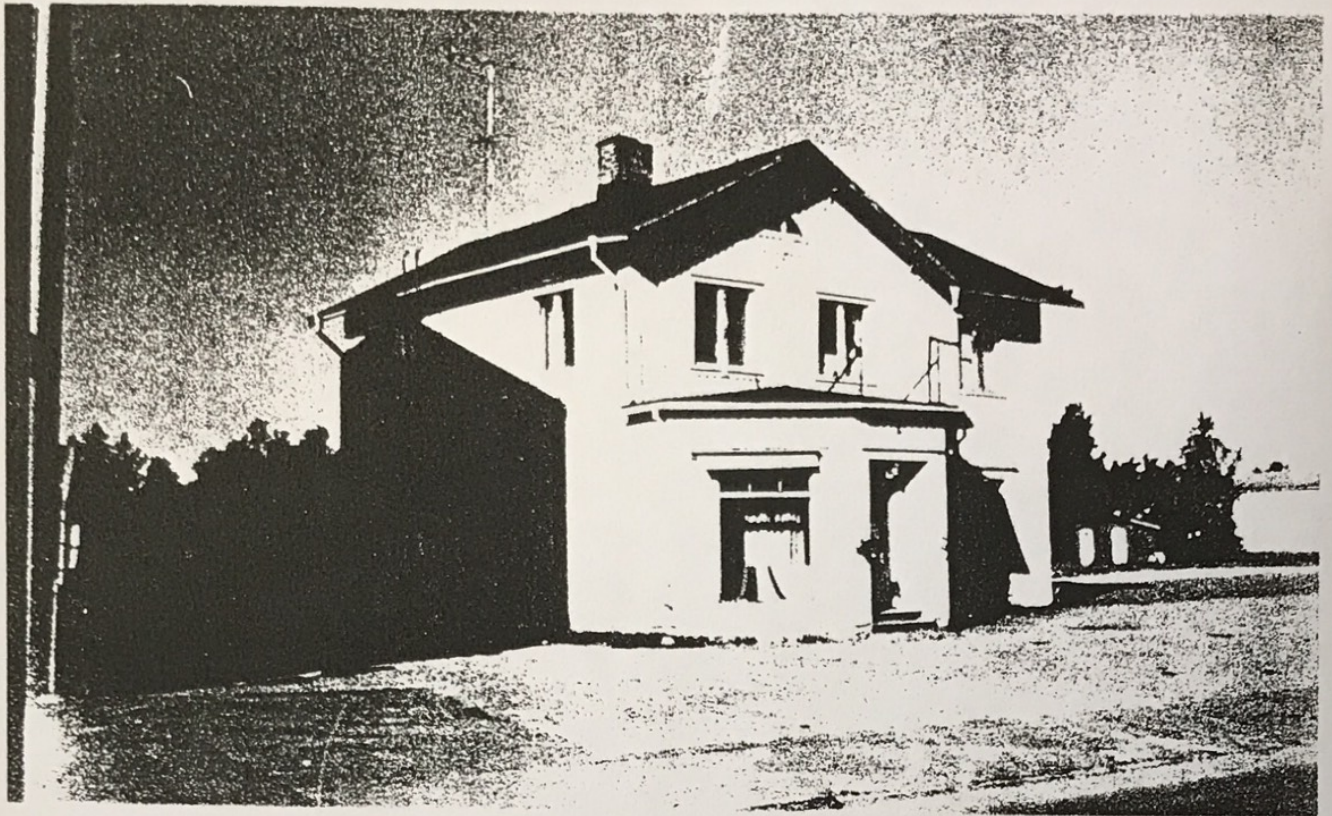
Nr: 40 August Norbergs

Vid Storgatan öster om Kusforsvägen stod det första och äldsta affärshuset i Norsjö samhälle. Under första delen av 1900-talet känd som August Norbergs eft. Affären öppnades den 1 maj 1881 av dåvarande ägaren C.L Sjöström Skellefteå, efter honom C.E Wallin efter honom av A.Björner tills den övertogs av Aug. Norberg. Norbergs svärson Birger Johansson blev sedan ägare till affären. Han sålde efter någon tid till köpman Gustav Bergström i Malå som drev affären en tid, men sedan han sålt affären till Eskil Nilsson för flyttning till nya lokaler såldes fastigheten till byggm Bengt Lidström som rev det gamla huset och byggde ett hyreshus på tomten.

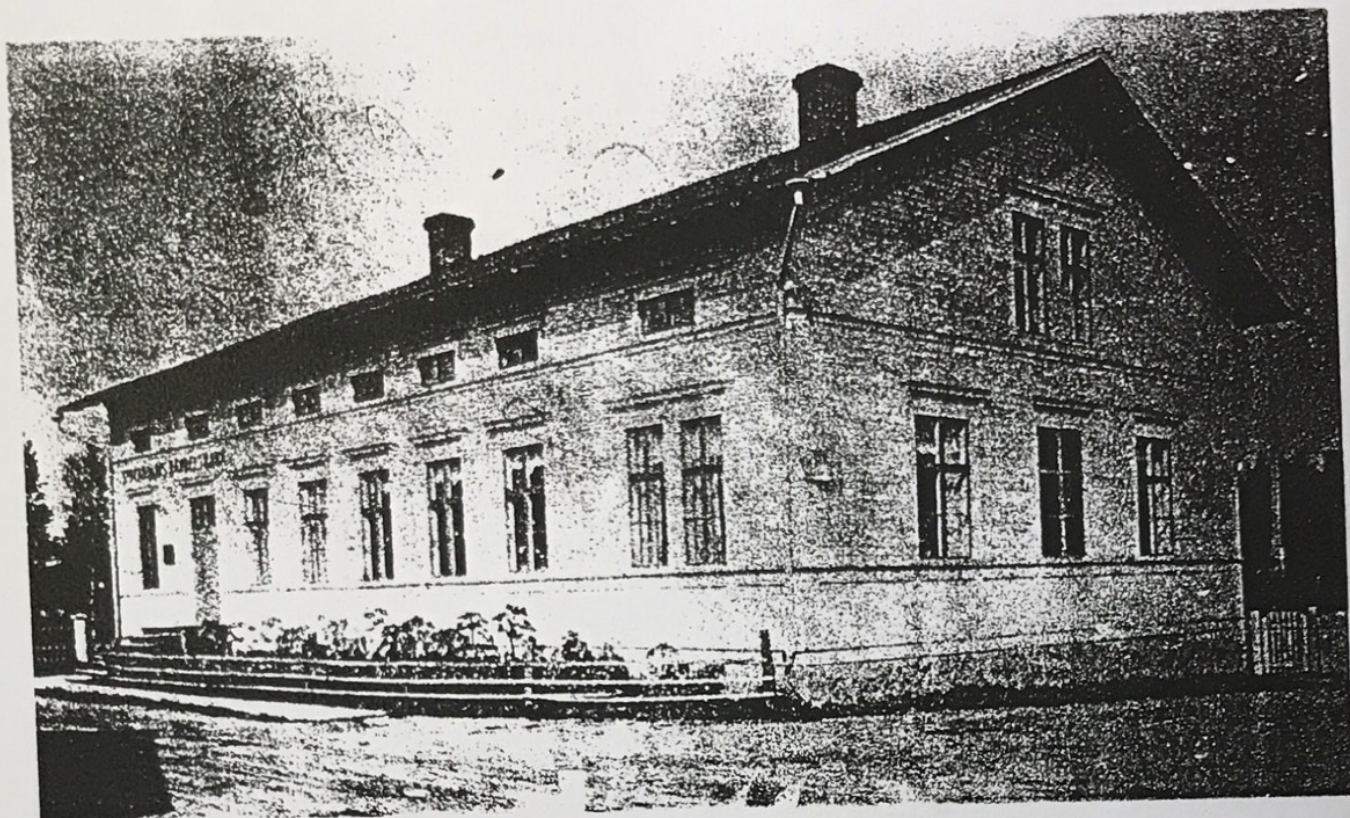
Nr: 41 Olov Lundström

Olov Lundströms gård, en gammal bondgård som stod ett stycke i sydöst från kommunens nuvarande förvaltningsbyggnad, på norra delen av kommunens parkering vid skolgatan. Gården som tidigare varit handelshus har också en tid nyttjats som mejeri, den revs 1968.

Nr; 42 Oskar Norbergs

Oskar Norbergs "Herrekipering & Skoaffär" var söder om Storgatan. inpå nuvarande kommunalhusets område. Norberg kom till Norsjö 1920 och övertog då A.R Marklunds skohandel, som han fortsatte med och utökade rörelsen med skrädderi & konfektionshandel. Sönerna, "Bröderna Norberg" har sedan fortsatt med denna verksamhet men i andra lokaler. Bilden av huset är taget sedan all verksamhet upphört där och huset skulle rivas.

Nr: 44 Sävenäsgården

Sävensgården stod i hörnet Storgatan/Kusforsvägen, huset som var uppfört vid sekelskiftet var kontor och tjänstebostad för Sävenäs skogsbolag.

1966 hade byggmästare Bengt Lidström köpt huset och flyttade det till dess nuvarande plats.

Huset har i huvudsak samma utformning som det såg ut från förr.

Handelsbanken-huset ägdes av Oskar Lindqvist. Bankens lokaler var i västra delen av huset med ingång nära hörnet. I den östra delen av huset var en affärslokal, bland annat var där en tid en Bok & Pappershandel. Huset stod där nu konsumhallen är.

Parti från Norsjö.

Nr: 46 Handelsbanken

Nr: 48 Steinvalles

Denna gatubild från det Norsjö som det var i början av 1900-talet är tagen från väster, här har man Steinvalles hus närmast och nästa hus är där Handelsbanken var.

Nr: 50 Missionshuset

Norsjö Missionshus stod på samma tomt som den nya Missionskyrkan nu står, det var uppfört i mitten av 1880-talet och invigdes i juli 1887. Förutom samlingssalar inrymde det även Pastors och vaktmästarbostäder. Den sista gudstjänsten i det gamla bönhuset innan det revs hölls i oktober 1957.

Nr:51 Veterinär Läckner

Bostadshuset på Storgatan 78 uppfördes i början av 1900-talet, som kontor och tjänstebostad för Örvikens skogsbolag. Förvärvades sedan av veterinär Läckner. När sedan han for från Norsjö såldes huset till Oskar Johansson. Anna bor fortfarande kvar där. Norsjö kommun har också en tid haft sina kontor inhyrda där. Under kristiden på 40-talet var kristidsnämnden där.

Norsjö nuvarande kyrka invigd 1917. En liknande kyrka byggdes åren 1912-1915, men den brann ned, innan den hann tagas i bruk

Till den plats där kyrkan nu står, flyttades den kyrka som stått på Näset (kyrkbacken). Den var uppsatt och klar för invigning 1911 men den 28 juli 1912 slog blixten ner och antände kyrkan, som brann ner till grunden. Ritningar till en ny kyrka togs fram och kyrkbygget sattes igång och den nya kyrkan skulle vara klar för invigning den 15 juli 1915. Men än en gång drabbades församlingen av ett nytt hårt slag. Den 19 juni brann hela kyrkan och klockstapeln ner till grunden. Brandorsaken blev aldrig klarlagd. Redan den 24 juli samma år beslöt kyrkostämman att en ny kyrka skulle byggas. Man använde samma ritningar och byggde kyrkan på samma plats, nu förstärktes tornet och klockorna placerades i tornet i stället för att bygga en fristående klockstapel. Den 22 juli 1917 kunde så församlingen inviga den nuvarande kyrkan. Snickaren Axel Finnberg har gjort såväl altarskåp som predikstol och orgelfasad. Även den 18-stämmiga orgeln byggdes av en infödd Norsjöbo N:O Alm. Dopskålen är skänkt av Norsjös legendariske skidlöpare Henning Isaksson. Ett vandringspris som han erövrat efteratt tre år i rad vunnit svenska mästerskapet på 60 år.

Nr:55

Fina Holmqvists stuga är en av de få hus som fortfarande står kvar vid Storgatan. Gården har senare ägts av Edvin Sundberg.

Nr:57 Karl Sjöström

Sjöströms gamla bageri och Cafè längst väst i samhället drevs av bagarmästare Karl Sjöström och hans maka Hildur fram till 1929 då rörelsen flyttades till ett nytt hus som byggdes på gatans södra sida, mittemot Kusforsvägen. Det gamla huset stod kvar till slutet på 1970-talet, bland annat hade Alfred Falk sitt skrädderi och ekipering där en tid.

Nr: 58 Klockargården

Klockargården stod på södra sidan av vägen, ett stycke väster om kyrkan, den revs i slutet av 1970-talet. Gården som en längre tid inrymde poststation ägdes och brukades av Hjalmar Lidén som även var Poststationföreståndare. Tomtområdet ägs nu av Norsjö kommun.

Nr:59 Hugo Lidén

Bland alla Cafeér som en gång i tiden funnos i Norsjö var också Hugo Lideñs. längst väst i byn Storg. 90. Det är länge sen den rörelsen upphörde och huset är nu bostadshus och ägs av Herman Berg

Nr:60 Prästgården

Prästgården uppfördes 1921, sedan kyrkan var flyttad från Näset till den nuvarande plats var det naturligt att även prästgården skulle flyttas, ca, 1950 företogs en ombyggnad, då fick framsidan sitt nuvarande utseende.

Huset har nu förvärvats av byggmästare Bengt Lidström.

Ny prästgård finns nu söder om den förra, i anslutning till den nya bebyggelsen väster om kyrkans område.

Längst väster i samhället fanns denna bondgård, ägd av J.E Lidén (Janne) gården eldhärjades 1930 men ny gård uppfördes på samma ställe och ägs nu av en av sönerna, Karl Johan Lidén.

Denna bild som är tagen från kyrktornet och österut visar hur Norsjö samhälle såg ut omkring 1920, endast ett fåtal av de hus som syns på denna bild är kvar idag.

Med denna bild och några av de följande gamla gatubilderna får man se hur samhället förändrats fram till 1980-talet.

En gatubild från 1910. Kortet är taget från en plats ungefär mitt för Brända tomten och västerut. Huset till vänster var Ludvig Lidströms, det stod där Handelsbanken nu är, huset vi ser gaveln på är det vi minns som August Norbergs affär. Observera damernas långa kjolar.

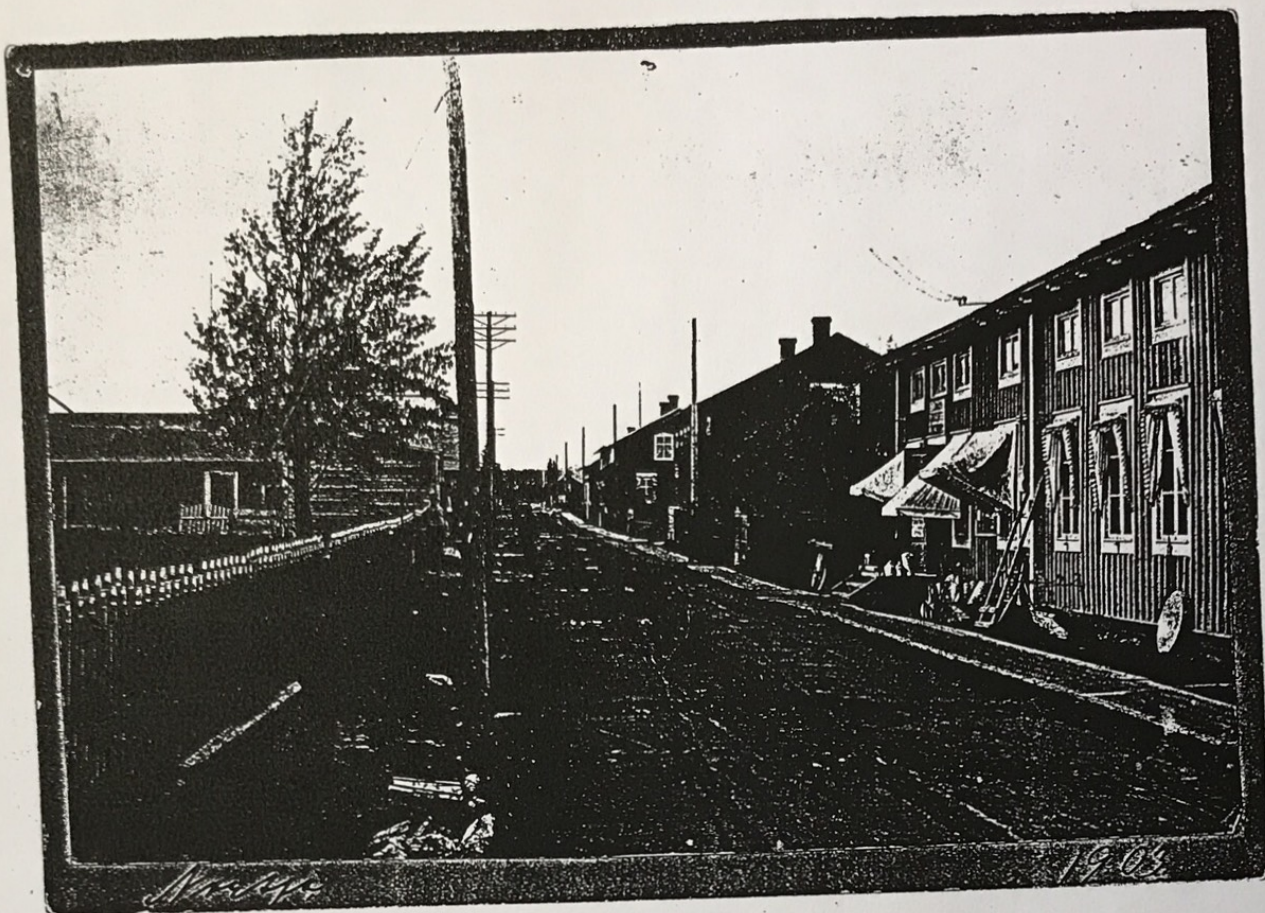

NORSJÖ.

"Hjertlig" lyckönskan på födelsedagen! d: 1/12
af Lida

Foto. J. E. Harnesk.

En gatubild från Storgatan i Norsjö 1904. Kortet är taget västerut från hörnet Storgatan/ Kuseforsvägen. till vänster ser man tre hus, alla fanns kvar rätt länge. Närmast till vänster där började konsum sin verksamhet, i nästa var Handelsbanken och längst bort Steinwalls gamla hus. På höger sida om gatan skymtar hörnet på Sävenäsgården och längst bort de hus där Apoteket var. Lägg märke till transpormedlen och trä-trottoaren.

De gamla bilderna visar med all tydlighet att utvecklingen inte stått stilla i Norsjö, här har fotografen riktat kameran västerut, närmast till vänster ser vi det affärshus där August Norberg var på 1920-talet, längre bort Sävenäsgården.

Den första fasta bosättningen.

Hur det började...

När sydnorrlänningar, främst från Medelpad, Hälsingland och Ångermanland, under sitt långsamma framträngande mot norr efter norrlandskusten senast vid medeltidens mitt omsider etablerat en tunn fast bosättning, främst vid älvmyrningarna, torde det inte ha dröjt särskilt länge innan framstötarna företogs mot inlandet under sökandet efter fiskesjöar och jaktmarker. Detta är klart dokumenterat under 1500-talet men de uppgifter man får från denna tid avspeglar förvisso äldre förhållanden. Personer från byar nära kusten nyttjade så småningom "fisketräsk" 8-10 mil in i landet, i några fall långt uppe i Arvidsjaur och Arjeplog.

Att fast bosättning tidigt uppstod i området där stambanan går fram, alltså 6-7 mil från kusten, får sin förklaring om man tittar på kartor över dessa trakter. Väster om banan, från Skellefteälven i norr till Villvattnet-Åsträsk-Kalvträsk i söder samt upp mot Norsjön-Kvammarn i väster finns ett mycket stort antal större och mindre sjöar. Att dessa marker snart skulle locka till bosättning är ju klart. Det lär knappast kunna bevisas men åtskilliga omständigheter kan göra det högst sannolikt att första fasta bosättningen skedde i norra delen av området, alltså i Långträsk. Troligen uppstod ungefär samtidigt bebyggelse i Bastuträsk och Kattisträsk.

Bonden i Bastuträsk redovisas i Långträsk 1543 och bonden i Kattisträsk likaså ända till 1593. Efter 1601 redovisas Bastuträsk som självständig by och efter 1593 gäller samma sak beträffande Kattisträsk. Pjäsörn redovisas som no 2 i Långträsk.

År 1601 fanns i Kattisträsk två bönder och 1628 fyra. På 1703 års karta finner man en bonde i Gamla Kattisträsk, en i Långvattnet och en i Liden vid Andträsket (Arträsket). 1666 års karta redovisar två gårdar i Långträsk, en i Pjäsörn och en i Hemmingen. När sedan 1761 års jordabok anger att de två sistnämnda år 1765 avskilts från Långträsk

på grund av sitt avskilda läge-- Hemmingen hade varit no 1 och Pjäsörn no 2 i Långträsk-- så förefaller det alldeles klart hur utvecklingen gått i området. Långträskatnahar uppenbarligen nyttjat fisket i de många sjöarna- och även i Skellefteälven- men snart funnit avståndet från hembyn för långt och därefter har någon av byborna etablerat fast bosättning i Pjäsörn och Hemmingen i västra ändan av sjösystemet.

Pjäsörn anges 1565 som fisketräsk och Hemmingen som i 1637 års mantalslängd skrives Hedningen, anges nyssnämnda år som nybygge. I praktiken var området skilt från Långträsk fastän skilsmässan formellt skedde först 100 år senare. Nybyggaren 1637 kallas Lasse Finne.

Gissningarna kring tolkningen av namnen på dessa platser har varit många. Pjäsörn anses av flera (Westin: Skellefteå sockens historia) ha finskt ursprung och ha samband med Pedersöre. En lokal tolkning gör gällande att namnet är lapskt, ursprungligen Piessejaure som betyder Näversjö. År 1660 skrivs namnet i en mantalslängd Pirtsöhn.

I valet mellan olika tolkningar förefaller namnet lapska ursprung såsom mest sannolikt.

Kvavisträsk (av kvävas och syftar på att fisken vissa år när sjön blir isbelagd brukar kvävas av syrebrist i vattnet) har så långt tillbaka man kommer i urkunderna utgjort en del av Norsjö by. Den gamla vägen från kusten gick över Bastuträsk- Långträsk- Kvavisträsk- Kläppen- Norsjö. Att i Kvavisträsk funnits bosättning sedan 1600-talet eller ännu längre är säkert belagt.

Namnet Kattisträsk kommer av fiskredskapet katta eller kattisa som vanligen anses vara av östligt ursprung.

Namnet Hemmingen trotsar ännu alla tolkningsförsök. " Hedningen " som den en gång skrivs är säkert ett hörfel eller ett missförstånd av den som upprättat den mantalslängd där det förekommer- veterligen endast en gång.

Norsjön är ju störst av sjöarna i området och bebyggelsen där under 1500-talets fjärde årtionde, fem hemman, tyder på en ursprunglig anläggning ett gott stycke ned i medeltiden.

Norsjö

Inledningsvis har en del uppgifter om kyrkbyn Norsjö lämnats. Byns uppkomst torde ligga ett stycke ned i 1400-talet, hur långt kan inte anges. Men från 1500-talets förra hälft när skrivna källor blir allt flera är det inte svårt att följa utvecklingen. Det finns sålunda fem kartor från olika tider, den äldsta från 1664 vilka förträffligt avspeglar bebyggelsens utveckling och lämnar många övriga uppgifter.

Från 1800-talets början finns dessutom byarkivet som är av intresse. Ju längre tiden lider desto svårare blir det att ur pappersfloran välja ut sådant som kan vara av allmänt intresse.

1664 års karta visar att i den egentliga byn fanns då sex gårdar, tre i Sörbyn och tre i Norra byn. Därtill finns en gård i Kläppen och en i Kvavisträsk. Enligt den åberopade kartan ligger de tre gårdarna i huvudbyn mitt mellan Vajsjön och Norsjön.

Nästa karta från 1703, återger nio gårdsplatser utom Kläppen och Kvavisträsk. Det är alltså tre i Sörbyn medan det finns sex i Norra byn. Tyngdpunkten låg dock i Sörbyn till kappelbygget omkring 1810. I Sörbyn låg gästgivargården och där fanns dessutom flera hantverkare såsom smed och garvare.

Efterhand uppstod nybyggen runt om sjön. I flertalet fall har dessa anlagts av enskilda bybor eller av byborna gemensamt. Det gäller t.ex. Arnberg, Bräntjärnliden, Storliden, Norrby, Holktjärn, Klingnäs och Björknäs. Det gäller även bebyggelsegrupper inom byn såsom Heden och Norajövallen.

Det finns naturligtvis bebyggelsesägnar även här. Åtskilligt av innehållet i dessa sägnar är ju vanliga vandringsmotiv men det finns också detaljer som kan avspegla ett verkligt händelseförlopp.

En av sägnerna är knuten till uppgiften från Pjäsörn om de tre vandringsmännen, därvid en av dem stannade där Pjäsörn nu ligger och de två andra fortsatte vandringen samt kom till "ett nor mellan tvenne sjöar". Där var gott om fisk där stannade de. Toporafin stämmer ju bra.

Flera sagesmän, därav sådana som i rakt medstigande led härstammar från de första kända bebyggarna, berättar en annan sägen "från den tid då det fanns bara två grannar i Norsjö".

En dag träffade den ene av nybyggarna en okänd man som ville att han skulle följa honom hem. Nybyggaren fann det hela en smula egendomligt då han trodde sig känna till alla bofasta i området men han följde med mannen som uppgav att hans gård låg alldeles i närheten. Han talade också om anledningen till sin begäran. Hans hustru skulle föda barn men detta kunde hon inte och nybyggaren skulle hjälpa till. Denna avböjde förebärande sin okunnighet. Främlingen genmälde att nybyggaren bara behövde lägga sin hand (underförstått en kristen människas hand) på kvinnans mage.

Nybyggaren följde med och allt gick bra. Vägen till främlingens gård var inte lång men nybyggaren lyckades inte få full klarhet om var gården låg.

Främlingen förklarade att han skulle visa sin tacksamhet på något sätt och att de kanske skulle träffas flera gånger. Nybyggaren varnades dock för att tilltala främlingen ty då skulle det hända en olycka.

Främlingen visade sig flera gånger och allt gick bra. En dag glömde nybyggaren förbehållet och hälsade. I samma ögonblick blixtrade det till i hans öga och han försvann.

Alla berättarna brukar tillägga att den ene av de två första nybyggarna var blind på ena ögat.

Här kan man kanske inskjuta att den olycksaliga morgonhälsningen var den gammaldags "Guds fred".

Sägner innehåller som synes flera vandringsägenmotiv. Men det finns tillägg som mycket väl kan ha verklighetsunderlag. I annat fall skulle de vara meningslösa.

Ett flertal sägner om strider mellan nybyggare och lappar finns också i Norsjö och lokaliseringen till sjön med omgivningar är påtaglig. Det enda man med säkerhet kan utläsa ur dessa är att oenighet förekommit och att tvister lösts med hårda medel.

Första förteckningen över bönder i Norsjö från 1543 upptar fem gårdar. Åkerarealen var enligt vanliga beräkningsgrunder 5,9 ha. År 1605 beräknas den till 8,5 ha och år 1700 till 11 ha med 0,9 ha lägda.

Innan 1500-talets slut fanns sju gårdar och 1571 förtecknas 41 kor, 6 stutar, 71 får och getter, 8 hästar samt svin. Denna egendom värderades till 600 mark, i nutida penningvärde cirka 200,000 kr.

Vid 1600-talets mitt fanns i byn 36 personer över 15 år. Det torde innebära drygt ett 50-tal invånare. Innan den stora ofreden slutade något år in på 1720-talet hade den vuxna befolkningen minskat till 25.

År 1810 finns 19 gårdar i byn. Det tjugonde hemmanet är "Kapellbostället" som tillkommit vid denna tid. Tack vare en serie goda kartor har de äldsta gårdsplatserna kunnat med stor säkerhet identifieras.

Ernst Westerlund.
Skellefteå.

Affärslivet inom Norsjö.samhälle fram till 1920.

Handelsresor till Norsjö förekom redan på 1500-talet. Den tiden var det mest kringresande från Skellefteå, vilka förde med sig sådana varor som det gick bra att byta bort mot de varor de önskade. Under vintern gick det bra köra med häst till kyrkbyn och där få byta sig till begärliga varor som fågel, hudar, skinn från björn, varg, järv, lo samt småvilt.

För kortare transporter brukades dragbräden. För längre och tyngre frakter använde samerna ackja, vilken drogs av renar.

Under sommaren var framkomstmöjligheterna sämre. Det fanns bara stigar att taga sig fram på. De fann på råd då också, genom att sätta klövjesadel på lastdjuren som var ren eller häst. Släp användes också. Vägen var lång, men "Gud var dagarik" och fram till Norsjö kom de med de förnödenheter de tillhandlat sig.

Eftersom tiden gick blev stigarna kärrvägar med kavelbroar över sumpmarkerna och stabila broar över vattendragen. Då kom man fram med hästdragna flakkärror på sommaren. Lassen var ej stora, men hästarna fick ändå slita ont i de backiga och djupspåriga vägarna.

Under 1700-talet började polackerna hitta hit med bland annat siden och sammetstyger. De som då hade pengar köpte sig gärna något utöver det vanliga hemvävda ylletyget. Skulle det vara något riktigt extra till fästmon eller hustrun köptes en "silkeshilka".

Från Norge förde samerna med tobak, som var en stark och omtyckt vara.

Så kom början av 1800-talet. Under vintern var vägarna och föret bättre för varutransporter till och från Skellefteå. Med de smala kälkarna och stöttingarna gick det ej ta så stora foror, för det var ju lass båda vägarna, tjära eller bjälkar ned till Skellefteå och andra varor tillbaka.

De isbelagda sjöarna samt de frusna myrarna var utmärkta vägar, men då gällde det att se upp för "kalltjällsåga", där bärkraften var dålig.

Under Finska kriget 1809 och ryssarnas ovälkomna påhållningar vid svenska kusten och ganska långt inåt land, var ej handeln med opplandsborna särskilt livlig, men i och med 50-talet tillkom den första affären i Norsjö. Det var två Skelleftebor, Fjällström och Öman, som började med den, och den var förlagd till Sörbyn, som då var centrum i bygden. Då den ene onkom genom drunkning, ville inte den andre fortsätta utan överlät affärsrörelsen till J A Grahn. Det var ungefär 1860. Grahn drev en livlig handel med trä, tjära och skinn för export.

Ganska mycket importerades. Kolonivaror från Brasilien, t ex kaffe, socker, tobak och buffelhudar. Vidare köptes nordamerikanskt fläsk. Östersjöländerna försåg oss med råg och linfrö, Ryssland med petroleum och Tyskland med tyger, russin, viner m.m.

Handelsman Grahn kallades allmänt för "Barjarn" (borgaren).

En Skelleftebo, Karl Brandt, började med urmakeri och guldsmedsaffär. Den har övertagits av sonen Göran Brandt.

Garvare Robert Marklund byggde en gård vid Storgatan, där han sålde skor, seltyg och övriga lädervaror. Detta blev senare O Norbergs herrekiperingsaffär.

Gustav Steinwall blev bygdens järnhandlare och den affären finns ännu kvar, fast ombyggd och utvidgad.

A. Björner och August Norberg hörde till de köpmän, som på 1910- resp. 1920-talet kom flyttande till Norsjö och etablerade sig som diversehandlare.

Under den gamla tiden sköttes varutransporterna från Bastuträsk av "snallare". Det var hästägare, som fick sig en extra förtjänst med att köra lass. Många gånger hade de lass av tjärtunor till stationen. Förtjänsten blev större då.